ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Μακεδονικά

Τόμ. 25, Αρ. 1 (1986)

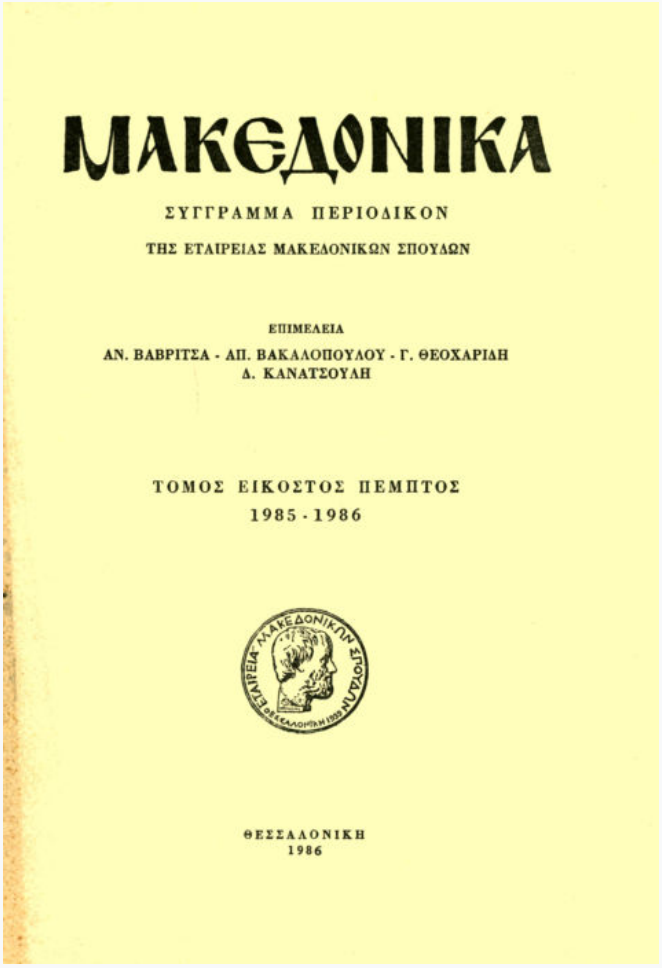

Τα αρχεία και τα προικοσύμφωνα της κοινότητας της Βέροιας στα χρόνια 1864-1914

Γιώργος Χ. Χιονίδης

doi: 10.12681/makedonika.233

Copyright © 2014, Γιώργος Χ. Χιονίδης

Άδεια χρήσης Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χιονίδης Γ. Χ. (1986). Τα αρχεία και τα προικοσύμφωνα της κοινότητας της Βέροιας στα χρόνια 1864-1914. *Μακεδονικά*, *25*(1), 374–378. https://doi.org/10.12681/makedonika.233

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** EKT | **Πρόσβαση:** 09/09/2026 15:36:50

ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ 1864-1914 *

1. Τὰ 'Αρχεῖα τῆς Βέροιας

Εἶναι ἀναμφισβήτητη καὶ αὐτονόητη ἡ χρησιμότητα τῆς δημοσιεύσεως ἀγνώστων πληροφοριῶν ἀπὸ ἀνέκδοτους κώδικες τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, γιατὶ ἔτσι πλουτίζομε τὶς γνώσεις μας μὲ βάση τὶς σωζόμενες πρωτότυπες πηγές, ποὺ ἔμειναν ἀναξιοποίητες, μέχρι σήμερα, ἂν καὶ πέρασαν πολλὲς δεκαετίες ἐλεύθερου βίου τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους.

Τέτοιοι κώδικες σώζονται σὲ βιβλιοθῆκες, μητροπόλεις κ.ἀ., ὅπως, βέβαια, καὶ στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς καταστράφηκαν ἤδη ἀπὸ πυρκαϊὲς ἢ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία ἐκείνων ποὺ τοὺς εἶχαν καὶ ἔτσι χάθηκαν γιὰ πάντα πολὺ σπουδαῖες εἰδήσεις γιὰ θεσμοὺς καὶ γιὰ πολλὰ θέματα, γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχομε λίγες καὶ σποραδικὲς πληροφορίες, ὅπως γιὰ τὶς κοινότητες, τὰ σχολεῖα, τὶς δωρεές, τὰ προικοσύμφωνα, τὶς διαθῆκες, τὸ ἐκκλησιαστικὸ δίκαιο, τὴ φορολογία κ.λ.

Ἀπὸ τοὺς σωζόμενους κώδικες ἔχουν δημοσιευθεῖ, ὁλόκληροι, ἐλάχιστοι. Ἱστοριοδίφες ἢ ἱστορικοί, ὅμως, χρησιμοποίησαν, ἢ καὶ δημοσίευσαν μερικὰ μέρη τους, ἢ, πιὸ συχνά, ἀνέφεραν στοιχεῖα ἀπὸ τούτους μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συγγραφῆς κάποιας μελέτης τους. Ἔτσι, ὑπάρχουν καὶ σήμερα πολλοὶ ἄγνωστοι ἢ ἀχρησιμοποίητοι κώδικες.

Εἶναι λοιπὸν ἐπιβλημένο νὰ ἀναληφθεῖ μία συντονισμένη προσπάθεια γιὰ τὴ συστηματικὴ καταγραφὴ καὶ γιὰ τὴ δημοσίευση τοῦ κειμένου τῶν κωδίκων. Γιὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν χρειάζεται νὰ ἐνδιαφερθεῖ τὸ κράτος, τὸ ὁποῖο ἀπαιτεῖται νὰ ἐξεύρει καὶ νὰ διαθέσει τὸ ἀπαιτούμενο ποσὸ γιὰ τὴ χρηματοδότηση εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν, γιὰ τὴ μικροφωτογράφησή τους καὶ στὴ συνέχεια τὴν ἔκδοσή τους σὲ μιὰ πολύτομη καὶ πολύτιμη σειρά, ὅπως γίνεται στὶς ἄλλες χῶρες, ὅπου ἔχουν κατανοήσει τὴ μεγάλη σπουδαιότητα τῶν παρόμοιων ἐνεργειῶν γιὰ τὴν αὐτογνωσία καὶ τὴν ἱστορία τους (πολιτική, κοινωνική, οἰκονομικὴ κ.λ.).

Ἂν θελήσουμε, τώρα, νὰ περιορίσουμε τὴν ἐξέτασή μας στὴν περιοχὴ τῆς Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Μακεδονίας, θὰ πρέπει νὰ θυμίσουμε ὅτι ὁ, τελευταῖα ἀποθανών, πανεπιστημιακὸς καθηγητὴς 'Αντώνιος Σιγάλας, ἔκαμε γιὰ τοῦτες ὅ,τι εἶχαν κάμει προηγουμένως οἱ Σπ. Λάμπρος καὶ Κωνσταντῖνος Σάθας, ἢ, ὕστερα, οἱ Κωνσταντῖνος Μέρτζιος, Ἰω. Βασδραβέλλης κ.ἀ. γιὰ εὐρύτερες περιοχές. Πράγματι, ὅταν ἦταν καθηγητὴς στὸ πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης, γύρισε τὴ Μακεδονία, γιὰ νὰ ἐρευνήσει-ἐντοπίσει καὶ νὰ καταλογογραφήσει τὰ ἀρχεῖα της. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειάς του ὑλοποιήθηκε μὲ τὴν ἔκδοση (στὰ 1939) τοῦ πρώτου (ἀλλὰ καὶ τελευταίου) τόμου ἑνὸς βιβλίου του, ποὺ ἔχει ὑπέρτιτλο: «'Από τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν 'Ελληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας» καὶ κύριο τίτλο: «Α', 'Αρχεῖα καὶ βιβλιοθῆκαι Δυτικῆς Μακεδονίας», Θεσσαλονίκη.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ Σιγάλας, ὅπως ἦταν φυσικό, περιέγραψε βιαστικὰ τοὺς κώδικες, τὰ χειρόγραφα βιβλία, τὰ λυτὰ ἔγγραφα κ.λ., ἐπειδὴ δὲν διέθετε τὸν ἀπαιτούμενο χρόνο καὶ τὰ μέσα γιὰ μιὰ συστηματικὴ ἐργασία, χωρὶς νὰ σημαίνει τοῦτο

---

* 'Ανακοίνωση στὸ Η' Πανελλήνιο Συνέδριο τῆς 'Ελληνικῆς 'Ιστορικῆς 'Εταιρείας (23-24.5.1987).

ὅτι δὲν εἶναι ἀξιόλογο τὸ βιβλίο του. Δυστυχῶς δὲν συνεχίστηκε καὶ δὲν ὁλοκληρώθηκε ὕστερα ἡ προσπάθειά του, σὲ τοῦτο δὲ συνετέλεσε ἀρνητικὰ καὶ ἡ προσωπικὴ περιπέτειά του. Τὰ κατοπινὰ «Ἐκλαϊκευμένα μελετήματά» του, ὅπως ὑπονοεῖ καὶ ὁ τίτλος τους, δὲν προσέθεσαν τίποτε καινούριο στὸν τομέα αὐτόν.

Στὰ πλαίσια τῆς προαναφερμένης ἔρευνάς του ὁ Σιγάλας μᾶς ἔδωσε καὶ ἕναν κατάλογο τῶν κωδίκων τῆς Βέροιας, τὴν ὁποία ἐπισκέφθηκε τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1931.

Τὸ 1960 μελέτησα (στὴ διάρκεια ἑνὸς τριμήνου) τοὺς κώδικες, ποὺ βρῆκα στὴ Μητρόπολη τῆς Βέροιας-Νάουσας καὶ κράτησα σημειώσεις 468 σελίδων, σὲ 4 συνηθισμένα τετράδια. Κατάλογο τῶν κωδίκων τούτων ἔδωσα στὶς σελίδες 39-41 τοῦ 1ου τόμου τῆς Ἱστορίας τῆς Βέροιας, ποὺ κυκλοφόρησε τὸν ἴδιο χρόνο. Πρὶν λίγες ἡμέρες (27-3-1987) ἔκανα ἐπανέλεγχο τῶν κωδίκων γιὰ τοὺς σκοποὺς αὐτῆς τῆς ἀνακοινώσεως. Βρῆκα ἕναν ἀκόμα κώδικα, ὅπου (στὶς σελίδες 1-30) περιέχονται προικοσύμφωνα τῶν χρόνων 1905-1907.

Ἐπίσης, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1983, μελέτησα ἄλλους κώδικες, ποὺ ὑπάρχουν (ἐδῶ καὶ μερικὰ χρόνια) στὸ συμβολαιογραφεῖο τοῦ κ. Δημητρίου Μανωλίδη στὴ Βέροια καὶ κράτησα σημειώσεις ἀπὸ 230 σελίδες, ἀπέκτησα δὲ καὶ φωτοτυπίες μερικῶν σημαντικῶν ἐγγράφων χάρη στὴν καλὴ διάθεση τοῦ κ. Μανωλίδη, τὸν ὁποῖο εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτή. Οἱ κώδικες αὐτοὶ περιέχουν προικοσύμφωνα, διαθῆκες, ἐξοφλητικὰ καὶ ἄλλα συμβολαιογραφικὰ ἔγγραφα.

Ἤδη, μὲ βάση ἢ καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἐγγράφων ποὺ βρῆκα στοὺς κώδικες τῆς Μητροπόλεως καὶ ἔχοντας στὴ διάθεσή μου τὶς σημειώσεις μου, δημοσίευσα στοὺς 10 (1970) καὶ 11 (1971), ἀντίστοιχα, τόμους τοῦ περιοδικοῦ «Μακεδονικὰ» ἄγνωστα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τῆς Βέροιας καὶ πιὸ εἰδικὰ γιὰ τοὺς κανονισμοὺς της, ὅπως καὶ γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς ἴδιας πόλεως, ἐνῶ ἄλλα ἔγγραφα ἢ πληροφορίες χρησιμοποίησα σ' ἄλλες ἱστορικὲς μελέτες μου.

Σήμερα θὰ ἀνακοινώσω τὶς πρῶτες παρατηρήσεις μου γιὰ ἕναν ἄλλο θεσμό, ποὺ ἴσχυσε χιλιάδες χρόνια (καὶ μέχρι πρὶν τέσσερα χρόνια, ὁπότε καταργήθηκε μὲ τὸν νόμο 1329 / 1983, γιὰ τὴν ἰσότητα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν), δηλαδὴ γιὰ τὴν προίκα καὶ πιὸ συγκεκριμένα γιὰ τὰ προικοσύμφωνα, στὰ χρόνια 1864-1914, μὲ βάση τοὺς ἀνέκδοτους κώδικες τοῦ συμβολαιογραφείου τῆς Βέροιας.

Πρέπει νὰ σημειώσω ἀμέσως, ὅτι ὁ Ἀντώνιος Σιγάλας γράφει ὅτι ὑπῆρχε στὸ συμβολαιογραφεῖο τῆς Βέροιας καὶ ἕνας κώδικας, ὁ ὁποῖος περιεῖχε προικοσύμφωνα τῶν ἐτῶν 1849-1877, ἀλλὰ τοῦτος, ὅπως καὶ ἕνας ἄλλος, δὲν βρέθηκε τὸ 1983 οὔτε στὸν ἐπανέλεγχο ποὺ ἔκαμα τελευταῖα (27.3.1987), ἐνῶ βρῆκα ἕναν ἄλλο κώδικα, τὸν ὁποῖο δὲν μνημόνευσε ὁ Σιγάλας.

Ἀκόμα, χρειάζεται νὰ ἀναφέρω ὅτι στοὺς κώδικες τοῦ συμβολαιογραφείου καταχωροῦνται προικοσύμφωνα κατοίκων τῆς Βέροιας ἢ καὶ τῶν χωριῶν της. Ἐξάλλου, στὰ ἀρχεῖα τῆς ἴδιας Μητροπόλεως ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ἕξι κώδικες, οἱ ὁποῖοι περιέχουν προικοσύμφωνα μονάχα ἀπὸ τὴν πόλη τῆς Νάουσας, τῶν χρόνων 1858-1914, τὰ ὁποῖα δὲν μελέτησα ἀκόμα καὶ συνεπῶς δὲν πρόκειται νὰ μὲ ἀπασχολήσουν ἐδῶ.

2. Μερικὲς ἐπισημάνσεις γιὰ τὰ προικοσύμφωνα στὴ Βέροια

Ἀπ' ὅσα σημειώθηκαν κιόλας γίνεται εὔκολα κατανοητὸ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ μὲ τὴν ἀνακοίνωσή μου αὐτὴ νὰ κάμω τίποτε περισσότερο, στὰ περιορισμένα πλαίσιά της, πέρα ἀπὸ ὁρισμένες ἐπισημάνσεις, σχετικές, μονάχα, μὲ τοὺς κώδικες ποὺ μελετήθηκαν (καί, μόνο, γιὰ τὴν πόλη τῆς Βέροιας), χωρὶς νὰ γίνει ἀναφορὰ στὰ νομικὰ καὶ ἱστορικὰ πλαίσια τοῦ θεσμοῦ τῆς προίκας καὶ τῶν προικοσυμφώνων, γιατὶ μιὰ

παρόμοια προσπάθεια ξεφεύγει ἀπὸ τὸν σκοπὸ καὶ τὸν προορισμὸ αὐτοῦ τοῦ κειμένου:

Α΄. Τὸ προικοσύμφωνο ὀνομάζεται «ἔγγραφον προικοτιμήσεων» ἢ «προικοδοτήριον», ἀναφέρεται δὲ ὅτι γινόταν «...κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἔθος τῆς πόλεώς μας».

Β΄. Ἡ σύνταξη γινόταν στὰ γραφεῖα τῆς Μητροπόλεως καὶ καταχωριζόταν στὸν εἰδικὸν κώδικα τῶν προικοτιμήσεων-προικοσυμφώνων ἢ σὲ πιὸ γενικὸν κώδικα, ὅπου γράφονταν καὶ διαθῆκες, συμβολαιογραφικὰ ἔγγραφα κ.λ. Ἀντίγραφο (ἐπικυρωμένο) δινόταν στοὺς ἐνδιαφερόμενους, σώζονται δὲ τέτοια σὲ πολλὲς οἰκογένειες.

Γ΄. Τοῦτο συντασσόταν μεταξὺ τοῦ προικοδότη, ποὺ ἦταν, κυρίως, ὁ πατέρας (φυσικὸς ἢ θετὸς), ἢ ἡ μητέρα σὲ περίπτωση χηρείας της, ἢ καὶ τὰ ἀδέλφια, ἢ ἄλλοι συγγενεῖς, κυρίως ὅταν ἡ προικοδοτούμενη ἦταν ὀρφανή. Ἀκόμα, καὶ «ὁ κύριος» ἢ «ἡ κυρία» τῆς μέλλουσας νύφης, σὲ περίπτωση ποὺ θὰ παντρευόταν ὑπηρέτρια κάποιας εὐκατάστατης οἰκογένειας, ὁπότε ἡ προικοδότηση γινόταν «...συμφώνως πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς κόρης», ὅπως γράφεται σὲ προικοσυμβόλαια, δηλαδὴ κρατιόνταν, συνήθως, τὰ σχετικὰ ποσὰ γιὰ ἀμοιβὴ τῆς ἐργασίας, γιὰ τὴν προίκιση, συχνὰ δὲ προσέφερε καὶ ὁ ἐργοδότης ἕνα ποσὸ γιὰ τὴ συμπλήρωση τῆς προίκας.

Δ΄. Ἡ προίκα ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ἀκίνητα (κατ' ἐξαίρεση), μετρητὰ χρήματα (σὲ γρόσια ἢ χρυσὲς τουρκικὲς λίρες) καί, στὸν κανόνα, κυρίως καὶ πάντοτε, δινόταν σὲ ρουχισμό, ἔπιπλα, σκεύη καὶ ἄλλα κινητὰ πράγματα. Κάπου κάπου ἡ προίκα συμπληρωνόταν μὲ ὁμολογίες, κυρίως τοῦ ναοῦ τοῦ ὁσίου Ἀντωνίου ἢ ἑλληνικῶν Τραπεζῶν. Ἡ ἀναφορὰ γινόταν σὲ ἀριθμὸ ἀντικειμένων καὶ γραφόταν καὶ ἡ ἀξία τους (σὲ γρόσια ἢ σπάνια καὶ σὲ τουρκικὲς λίρες). Συχνὰ περιγράφονταν τὰ μὲν κινητὰ πράγματα μὲ λεπτομέρειες, ὡς πρὸς τὴν προέλευση, ποιότητα, μέγεθος, ἀριθμὸ κ.λ., ἐνῶ γιὰ τὰ ἀκίνητα δίδονταν ἡ τοποθεσία, ἡ συνοικία-ἐνορία, ἡ ἔκταση, μερικὲς φορὲς δὲ καὶ τὰ ὅρια καί, πάντοτε, ἡ ἀξία τους. Αὐτὰ τὰ στοιχεῖα δὲν εἶναι μονάχα ἐνδιαφέροντα, ἀλλὰ καὶ πολὺ χρήσιμα ἀπὸ πολλὲς ἀπόψεις.

Ε΄. Τὸ ἔγγραφο ὑπογραφόταν ἀπὸ ἕνα ἢ, συνήθως, περισσότερους προικοεκτιμητές, ἀπὸ τὸν προικοδότη, τὸν μελλούμενο γαμπρὸ (ὅταν δὲν ἦταν ἀγράμματος) καὶ ἀπὸ μάρτυρες, μερικὲς δὲ φορὲς ὑπέγραφε καὶ ὁ κουμπάρος. Σπάνια, ἡ ἴδια ἡ νύμφη αὐτοπροικιζόταν ἀπὸ τὴν πατρικὴ κ.λ. κληρονομιά της.

ΣΤ΄. Σὲ προικοσύμφωνο τῆς 29.8.1892 γράφεται ὅτι τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τῆς προίκας (ἀξίας 2.600 γροσίων) δόθηκαν: «....ἵνα διετελῶσιν ὑπὸ τὴν κατοχὴν καὶ συντήρησιν αὐτοῦ» (δηλαδὴ τοῦ γαμπροῦ) «καὶ κυριότητα τῆς νύμφης...».

Ζ΄. Συχνὰ δινόταν ὡς προίκα, ἀπὸ τὸν πατέρα ἢ τὸν ἀδελφό, ὁλόκληρο ἢ ἕνα μέρος ἀκινήτου (ὅπως σπιτιοῦ, μαγαζιοῦ, χωραφιοῦ, λαδόμυλου κ.λ.), ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ρευστὸ χρῆμα (σὲ γρόσια ἢ χρυσὲς τουρκικὲς λίρες), μὲ τὴ ρητὴ συμφωνία νὰ ἐπιστραφεῖ ὁπωσδήποτε τὸ ἀκίνητο τοῦτο, μόλις πάρει, ὕστερα, ὁ γαμπρὸς τὴν ἀξία σὲ χρῆμα, τοῦτο δὲ γινόταν «...διὰ μέσου τοῦ ἁρμοδίου κυβερνητικοῦ γραφείου», ὅπως γράφεται ρητὰ σὲ προικοσυμβόλαιο τοῦ 1894. Στὸ περιθώριο τούτου γράφτηκε, ὁριζόντια, μετὰ πέντε χρόνια (δηλαδὴ τὸ 1899) ὅτι τὸ ½ ἑνὸς λαδόμυλου καὶ μιᾶς βαμβακομηχανῆς, ποὺ εἶχαν δοθεῖ γιὰ προίκα καὶ εἶχαν ἐκτιμηθεῖ σὲ 12.500 καὶ 7.500 γρόσια, ἀντίστοιχα, ἢ συνολικὰ γιὰ 20.000 γρόσια ἢ 20 χρυσὲς λίρες Τουρκίας, πουλήθηκαν-ἐπεστράφηκαν (μὲ «ἀκράρι») στὸν ἀδελφὸ τῆς νύφης (ὅπως συμφωνήθηκε), ὁ ὁποῖος, ὅμως, κατέβαλε γιὰ τοῦτο 161 ὀθωμανικὲς λίρες. Σὲ προικοσύμφωνο τοῦ 1896 διαβάζομε, μεταξὺ ἄλλων, ὅτι: «Διὰ ἀντίτιμον ἑπτὰ λιρῶν διὰ ταῖς γούναις καὶ λοιπὰ δίδει ἐνυπόθηκον δύο στρέμματα ἀμπέλι εἰς Καλίγκαν 700» (γρόσια). Στὰ 1905: «Ἀντὶ τεσσαράκοντα λιρῶν μετρητῶν ἐδόθη ὡς ἐνέχυρον μέχρι ἀποτίσεως τοῦ ἄνω ποσοῦ εἷς ἀχυρών», ἀξίας 4.000 γροσίων ἢ ὅτι ἀπὸ τὶς τριακόσιες λίρες (ἄλλης προίκας) 50 δόθηκαν σὲ μετρητά, 50

σὲ ὁμολογία λήξεως 6 μηνῶν, καὶ γιὰ τὶς 100 δόθηκε ἐνέχυρο τὸ μισὸ ἑνὸς μαγαζιοῦ. Σὲ ἄλλο προικοσύμφωνο (τοῦ 1898) γράφεται ὅτι προικοδοτεῖται ἡ νύφη καὶ μὲ 80 χρυσὲς ὀθωμανικὲς λίρες: «ἀντὶ φλωρίων λαιμοῦ». Ἄλλωστε, ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν κινητῶν πραγμάτων δὲν ἔλειπαν, συνήθως, τὰ «ἐνώτια», τὰ «ἐξάρια μαργαρίτου», τὰ «περιδέραια» καὶ λοιπὰ κοσμήματα, ἐνῶ ὁ ρουχισμὸς δινόταν σὲ «κιβώτια» ἢ σὲ «μπόγους» κ.λ. Σὲ προικοσύμφωνο τοῦ 1897 παρατηροῦμε ὅτι, μεταξὺ ἄλλων, δόθηκε ὡς προίκα ἕνα σπίτι (ποὺ ἐκτιμήθηκε 2.000 γρόσια ἢ 20 ὀθωμανικὲς χρυσὲς λίρες) καὶ συγκεκριμένα τὸ μισὸ γιὰ προίκα ὡς ἀκίνητο καὶ τὸ ἄλλο μισὸ ἀντὶ μετρητὰ χρήματα.

Η΄. Σὲ μερικὰ προικοσύμφωνα γράφεται (ὅπως σὲ ἕνα τοῦ 1898) σημείωση, ὅπου διευκρινίζεται ὅτι μὲ τὴν προίκα, ποὺ δόθηκε «Ἀπὸ κτηματικὴν περιουσίαν ἡ νύφη δὲν ἐξοφλεῖ», ἐνῶ σὲ ἄλλα (ὅπως σὲ ἕνα τοῦ 1900) ὑπάρχει ἀντίθετη, διευκρινιστικὴ σημείωση τῶν συμβαλλόμενων ἢ τῶν ἐφόρων ἢ τοῦ ἐφόρου τῶν σχολείων (ποὺ ὑπέγραφαν ὡς «ἐκτιμητὲς» καὶ ἔπαιρναν ποσοστὸ ἀπὸ τὴν προίκα γιὰ τὰ ἔξοδα λειτουργίας τους), ὅτι: «Τὴν ἀνωτέρω προῖκα λαβοῦσα ἡ ἀνωτέρω δεσποινίς... ἐξοφλεῖ καὶ ἀπὸ πατρικὴν καὶ ἀπὸ μητρικὴν κληρονομίαν», ἀπέναντι καὶ στὰ ἀδέλφια της. Σὲ ἄλλο προικοσύμφωνο (τοῦ 1901) ἡ νύφη παραιτεῖται (ὑπογράφοντας σὲ εἰδικὴ σημείωση ἢ δηλώνοντάς το στὸν ἱερέα) ὅλης της πατρικῆς καὶ μητρικῆς περιουσίας. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ, ἀκόμα, ὅτι σὲ προικοσύμφωνο (τοῦ 1901) διαβάζομε ὅτι, ἐπιπλέον: «Ὑποχρεοῦται ὁ πατὴρ τῆς νύμφης, ἤτοι ὁ πενθερὸς αὐτοῦ, ὅπως ἐπὶ δύο ἔτη διαθρέψῃ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ.... ἐν τῇ οἰκίᾳ του, ἐν περιπτώσει τοῦ πενθεροῦ μὴ ὑπάρξαντος, ὅπερ μὴ γένοιτο, ὑποχρεοῦται ὁ ἀδελφὸς τῆς νύμφης περὶ διατροφῆς...», ἐκτὸς ἂν ἀποχωρήσει ὁ γαμπρὸς ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ πεθεροῦ, ὁ ὁποῖος, τότε, ἀπαλλάσσεται, ὅπως γράφτηκε σὲ ἑπόμενη σημείωση, ἑνὸς ἐφόρου τῶν σχολείων. Σὲ ἄλλο προικοσύμφωνο (τῆς ἴδιας χρονιᾶς) ὁ πεθερὸς ἀναλαμβάνει καὶ νὰ διατρέφει τὸ νέο ζευγάρι γιὰ τρία χρόνια, ἂν καὶ ἡ προίκα ἀνερχόταν σὲ 22.400 γρόσια, δηλαδὴ σὲ ἀξιόλογο ποσό.

Θ΄. Μερικὲς φορὲς στὰ προικοσύμφωνα ὑπῆρχαν καὶ ὅροι σὲ βάρος τῶν νεονύμφων. Ἔτσι, σὲ προικοσύμφωνο (τῆς 13.2.1898), μὲ τὸ ὁποῖο δόθηκαν ὡς προίκα, μεταξὺ ἄλλων καὶ ἕνα σπίτι ἐπιπλωμένο στὴν ἐνορία τῆς Μητροπόλεως, ὅπως καὶ ἕνα χωράφι στὸν σιδηροδρομικὸ σταθμό, συνολικῆς ἀξίας (ὅλης τῆς προίκας) 50.000 γροσίων, τέθηκε ὑστερόγραφο, ὅπου ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ (θυγατέρα) νύφη ἀνελάμβαναν τὴν ὑποχρέωση νὰ συγκατοικοῦν «ἐφ' ὅρου ζωῆς» μὲ τοὺς δύο γονεῖς τῆς κοπέλας, ἢ τῆς χήρας μητέρας-πεθερᾶς, ὅπως γράφεται σὲ προικοσύμφωνο τοῦ 1901, ἀλλιῶς θὰ χανόταν τὸ δικαίωμα τῆς κατοχῆς τμήματος τῆς διδόμενης ἀκίνητης, προικῴας περιουσίας.

Ι΄. Ὅταν ὁ γαμπρὸς ἦταν ἀπὸ ἄλλη περιοχὴ καὶ ἡ παραλαβὴ τῆς προίκας γινόταν ἀπὸ συγγενεῖς (ὅπως ἀπὸ θεῖο, ἀδελφό), τότε τὸ προικοσύμφωνο ὑπέγραφε ὁ παραλήπτης, γιὰ λογαριασμό του.

ΙΑ΄. Ὑπῆρχαν καὶ περιπτώσεις, ὅπου τὴν ἀξία τῆς προίκας (π.χ. ὕψους 1.700 γροσίων, τὸ 1902, νύφης ἀπὸ τὸ χωριὸ Ξεχασμένη) τὴν κατέβαλλε ὁ γαμπρὸς (ποὺ ἦταν στὴ συγκεκριμένη φορὰ ἀπὸ τὴ Νάουσα).

ΙΒ΄. Ἂν, πάλι, τὸ ἀκίνητο, ποὺ δινόταν ἀντὶ γιὰ μετρητά, ἦταν μεγαλύτερης ἀξίας ἀπ' ὅ,τι συμφωνήθηκε ὡς προίκα, ὁ γαμπρὸς ἔπρεπε νὰ συμπληρώσει (ὡς πρὸς τὰ μετρητὰ) τὴν προίκα.

ΙΓ΄. Συγκινητική, ἤ, ἔστω, ἀξιοσημείωτη ἦταν ἡ δήλωση (ποὺ ἀντιγράφτηκε στὸν κώδικα), ποὺ ἔκαμε στὴ Βέροια τὴν 28.10.1893 ὁ Γιοβὰν Μπαρτίν, ἀπὸ τὸ χωριὸ Πεδερόμπα τοῦ βασιλείου τῆς Ἰταλίας, ὁ ὁποῖος ἦταν Ἰταλὸς ὑπήκοος καὶ ἀνῆκε στὸ «Δυτικὸν Δόγμα», ὅτι τὰ παιδιά, ποὺ θὰ ἀποκτοῦσε μὲ τὴ μέλλουσα νύφη, ὀρθόδοξη Βεροιώτισσα, θὰ τὰ βάπτιζε σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθόδοξης

Ἐκκλησίας, τόσο τὰ ἀρσενικά, ὅσο καὶ τὰ θηλυκά. Τὴ γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς τούτου καὶ τῶν δύο (Ἑλλήνων) μαρτύρων του ἐπικύρωσε ὁ τότε μητροπολίτης τῆς Βέροιας-Νάουσας Κοσμᾶς.

ΙΔ'. Τὰ προικοσύμφωνα συνεχίστηκαν νὰ καταχωροῦνται στοὺς ἴδιους κώδικες, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Βέροιας ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀφοῦ τὸ τελευταῖο, ποὺ βρίσκομε, συντάχθηκε στὶς 2.6.1914. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ἡ ἀποτίμηση γινότων καὶ μέχρι τότε (1914) σὲ γρόσια ἢ σὲ λίρες Τουρκίας καὶ ὄχι σὲ δραχμές. Ἂς σημειωθεῖ ἀκόμα ὅτι, ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1912 καὶ ὕστερα, διευκρινίζεται, συχνά, στὰ κείμενά τους, ὅτι ἡ ἐκτίμηση τῶν προικῶν γινόταν σὲ γρόσια χρυσά, ἀπὸ δὲ προικοσύμφωνο τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1914 πληροφορούμαστε ὅτι τὰ 51.000 χρυσὰ γρόσια ἰσοδυναμοῦσαν μὲ 350 χρυσὲς λίρες Τουρκίας καὶ τὰ 57.000 γρόσια μὲ 400 λίρες. Ἐξάλλου, ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1912 τὰ προικοσύμφωνα ἦσαν ἐνάριθμα.

3. Ἐπιλεγόμενα

Ὅταν διαβάζει μὲ προσοχὴ ὁ ἀναγνώστης τοὺς κώδικες, κάμνει μερικὲς ἀξιόλογες διαπιστώσεις, ὅσο καὶ ἂν φαίνεται τοῦτο ἀφύσικο γιὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα εἶναι, συνήθως, τυπικά, συνοπτικὰ καὶ ἀποτελοῦν τὴν ὁριστικὴ καὶ γραπτὴ συμφωνία μιᾶς συμβάσεως πού, συχνά, πέρασε, προηγουμένως, πολλὰ στάδια δύσκολων καὶ ἐπίπονων-ἐπίμονων διαπραγματεύσεων, στὶς ὁποῖες ἔλαβαν μέρος οἱ γονεῖς τῶν νεονύμφων, οἱ ἀδελφοί, οἱ παπποῦδες, οἱ θεῖοι κ.ἄ. συγγενικὰ πρόσωπα, χωρὶς νὰ λησμονοῦμε καὶ τὸν κρίσιμο ρόλο τῶν προξενητῶν ἢ, πιὸ σωστά, τῶν προξενητριῶν.

Ἀκόμα, ἡ συγκριτικὴ ἔρευνα μεταξύ τους εἶναι δυνατὸ νὰ ἐντοπίσει τὴν οἰκονομικὴ ἢ καὶ τὴν κοινωνικὴ τάξη τῶν νεονύμφων καὶ τῶν γονιῶν τους, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία τῆς διδόμενης προίκας, χωρὶς νὰ ὑποτιμᾶται ὅμως ὅτι, συχνά, ὑπεισέρχονταν καὶ ἄλλοι παράγοντες (ὅπως ἡ τσιγκουνιὰ ἢ, ἀντίθετα, ἡ ἁπλοχεριά, ἡ ὑπερηφάνεια ἢ καὶ ἡ ἐπιδειξιομανία τῶν προικοδοτῶν κ.λ.), ποὺ εἶναι δυνατὸ νὰ παραπλανήσουν ὁποιον καταπιάνεται μὲ τὴ μελέτη παρόμοιων κειμένων, δεδομένου ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ συλλέξει τώρα στοιχεῖα γιὰ τοὺς συμβαλλόμενους καὶ μάλιστα γιὰ μερικὲς ἑκατοντάδες περιπτώσεων.

Ἡ χρησιμότητα τῶν προικοσυμφώνων εἶναι, ὅπως σημειώθηκε πιὸ πάνω, πολλαπλή, τόσο γιὰ τὴ μελέτη τοῦ κοινωνικοῦ-οἰκονομικοῦ, λαογραφικοῦ, ἱστορικοῦ κ.λ. παρελθόντος μιᾶς περιοχῆς ἢ μιᾶς ἐποχῆς, ὅσο καὶ γιὰ τὴ συλλογὴ πολὺ σημαντικῶν πληροφοριῶν γιὰ τὶς τοποθεσίες, τὰ τοπωνύμια (τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται στὴν περιγραφὴ τῶν ἀκινήτων), γιὰ τὴν κατάστρωση τῶν γενεαλογικῶν δένδρων καὶ τῶν συγγενικῶν δεσμῶν, τὴ μορφὴ τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ τῶν ἐπιθέτων τῶν κατοίκων της, τοὺς γλωσσικοὺς ἰδιωματισμούς κ.λ.

Τέλος, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κρύψει ὁ μελετητής τους καὶ τὴ συγκίνηση, ποὺ νιώθει ὡς ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἔχει μπροστά του κείμενα, στὰ ὁποῖα καταγράφεται τὸ βιός, τὸ νοικοκυριό, συνήθως, νέων ἀνθρώπων, ποὺ ξεκίνησαν κάποτε τὴν οἰκογενειακὴ ζωή τους γεμάτοι ὄνειρα (καλὰ ἢ κακά), ἀγάπη ἢ φόβο, χαρὰ ἢ λύπη, ἀνάλογα μὲ ὅσα προηγήθηκαν τοῦ γάμου ἢ ἀκολούθησαν ὕστερα, ἰδιαίτερα ὅταν σκέπτεται ὅτι ὅλοι τοῦτοι, παρὰ ταῦτα, δὲν βρίσκονται πιὰ στὴ ζωή, μιὰ καὶ ἔτσι τοῦ δίδεται ἡ ἀφορμὴ γιὰ μεταφυσικὲς σκέψεις καὶ γιὰ τὸν ἴδιο, δηλαδὴ γιὰ τὸν ἑαυτό του...

Βέροια

ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ